

רב ושמואל, דאמרי תרווייהו: כל המקיל, שהוא ממעט בסעודת הקזת דם, מקליון, ממעטים, מזונותיו מן השמים. ואומרים: הרי הוא, אדם זה, על חייו לא חם, וכי אני אחוס עליו?

רב ושמואל דאמרי תרווייהו: האי מאן דעביד מילתא, הקזה, לא ליתוב היבא דכריך זיקא, לא ישב במקום שיש בו חלונות שהרוח מנשבת בהם. כי דלמא שפי ליה אומנא, שמא הוריק לו האומן את כל הדם מגופו, ומוקים ליה ארביעתא, והשאיר בגופו רק רביעית דם, שזוהו השיעור הפחות ביותר הנצרך כדי שיוכל לחיות. ושמא אתי זיקא תבוא רוח ושאוף מיניה, והרוח תחסרו מעט מהדם שנשאר לו, ועל ידי זה אתי יבוא לידי סכנה.

רב ושמואל דאמרי תרווייהו: האי מאן דעביד מילתא, הקזה — לא ליתוב היבא דכריך זיקא, לא ישב במקום שיש בו חלונות שהרוח מנשבת בהם. כי דלמא שפי ליה אומנא, שמא הוריק לו האומן את כל הדם מגופו, ומוקים ליה ארביעתא, והשאיר בגופו רק רביעית דם, שזוהו השיעור הפחות ביותר הנצרך כדי שיוכל לחיות. ושמא אתי זיקא תבוא רוח ושאוף מיניה, והרוח תחסרו מעט מהדם שנשאר לו, ועל ידי זה אתי יבוא לידי סכנה.

שמואל הוה רגיל ועבר מילתא דהקזה בביתא דשב לביני ואריחא. יומא חדא עבר, וארגיש כנפשיה. בדק וחסר חד אריחא. שרוחב הקיר היה שבע לבנים וחצי [לבנה היא 3 טפחים: $3 \times 7.5 = 22.5$]

רב ושמואל דאמרי תרווייהו: האי מאן דעביד מילתא, הקזה, ליטעום מידי, וחדר ליפוק. משום דאי לא טעום מידי, ויצא, הרי אי פגע פגש בשכתא, במת, ירקא אפיה, מוריקים פניו.

ואי פגע במאן דקטל נפשא, במי שהרג את הנפש, הוא מת.

קכט-ב ואי פגע בדבר אחר, בחזיר, הרי זה קשה לו לדבר אחר. עלול הוא ללקות בצרעת, מפני שהחזירים הם מנוגעים. [כדאמר בקידושין מט ב: "קבין נגעים ירדו לעולם. תשעה נטלו חזירים]

ואלו הן:

א. אבל, ומייד עמד.

ב. שתה, ומייד עמד.

ג. ישן, ומייד עמד.

ד. הקיז דם, ומייד עמד.

ה. שימש מיטתו, ומייד עמד.

אמר שמואל: פורסא דדמא, זמן הקזה הוא, כל תלתין יומין.

ובין הפרקים של שנותיו, כגון, כשהגיע לגיל ארבעים, שהוא גיל העמידה, ימעט בהקזה, ולא יקיז כל חודש אלא רק פעם בחודשיים.

ובהגיעו שוב אל בין הפרקים של שנותיו, וכגון כשהגיע לגיל ששים, שהוא גיל הזקנה, וגופו חלש ומצטנן בהקזה, יחזור וימעט, ויקיז אחת לשלשה חדשים.

ואמר שמואל: פורסא דדמא, הזמן שהוא טוב להקזה, חד בשבתא, יום ראשון בשבוע, ארבעה בשבת, יום רביעי, ומעלי שבתא, בערב שבת.

אבל בימי שני וחמישי לא יקיז. משום דאמר מר: רק מי שיש לו זכות אבות, הוא יקיז דם

ואחריו, לפי הסדר, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה.

לפי חישוב זה הרי בשעה הראשונה של בוקר יום רביעי, שהיא השעה ה-13 של היום, משמש כוכב.

לפי הסדר:

מחזור ראשון:

1. שבתאי 2. צדק 3. מאדים 4. חמה 5. נוגה 6. כוכב 7. לבנה.

מחזור שני:

8. שבתאי 9. צדק 10. מאדים 11. חמה 12. נוגה 13. כוכב.

לפי חישוב זה נמצא שבתחילת לילות השבוע, החל מתחילת מוצאי שבת עד תחילת ליל שבת משמשים, לפי הסדר, כוכב בתחלת מוצאי שבת, צדק בתחילת ליל יום שני נוגה בתחילת ליל יום שלישי, שבתאי בתחילת ליל יום רביעי, וכן הלאה לפי ח ל מ.

ואילו בתחילת הבוקר, משמש בתחילת הבוקר של יום ראשון, מזל חמה, וביום שני בתחילת הבוקר משמש מזל לבנה, וביום שלישי נגה וביום רביעי צדק.

ונמצא שבשעה השמינית של יום רביעי שהיא שעה זוגית, משמש מזל מאדים.

בימי שני וחמישי. לפי שימים אלו הם ימי דין משותפים לבית דין של מעלה ושל מטה, שבאותם ימים גם בתי דינים של מטה יושבים בהם לדון, ונמצא כי בית דין של מעלה, ובית דין של מטה שוין אז כאחד.

ובימי דין עונותיו של אדם נזכרים.⁽¹⁾

והוינן בה: התינח בשני וחמישי, אבל בתלתא בשבתא מאי טעמא לא יקיז?

ומבארין: משום דקיימא ליה מזל מאדים ביום שלישי בזווי, בשעה זוגית [בשעה השמינית של היום, שהיא שעה זוגית].

ומזל מאדים הוא ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות. ושעה של זוגות קשה, מפני שהשדים שולטים בזוגות.

[ועיין ברש"י שפירט את סדר המזלות השבועי.

שבעה הם המאורות והמזלות המשמשים במרום: החמה והלבנה, שבתאי, כוכב, נוגה, צדק, מאדים.

בשעה שניתלו שבעת המאורות והמזלות ברקיע השמים, ביום הרביעי לבריאת העולם, הם החלו לשמש כמשרתים, כל אחד בשעה נפרדת, בזה אחר זה, כאשר מידי תום שבע שעות מתחיל מחזור חדש.

המזל הראשון שהחל לשמש בשעה הראשונה של היום רביעי [בתחילת הלילה] הוא שבתאי. בשעה השנייה שימש צדק,

יום, ואם כן האיך היו מקיזים דם? ותירצו שלא היתה קביעות על ימים בכל יום. ובכתובות [ג א]

1. בתוספות הקשו, קודם שתיקן עזרא שבתו הדין ישבו בימי שני וחמישי, היו יושבים בכל

כמו כן משמש מזל מאדים בשעות הלילה זוגיות, אלא שאין נוהגים להקיז בלילה].

ומקשינן: אי משום הא, הרי במעלי שבתא, בערב שבת, נמי מאדים קיימא בזווי, בשעה השמינית של היום, ומדוע התיר שמואל להקיז בערב שבת?

ומתריצין: ערב שבת, כיון דדשו בו רבים, שכבר הורגלו להקיז בו מפני העניות, להסמיך את ההקזה לסעודת שבת שאוכלים בה דגים גדולים.

ובדבר סכנה שהורגלו בו רבים אמרינן: "שומר פתאים ה'".

ותו אמר שמואל: ימים אלו קשים להקזה:

יום ד' בשבוע, דהוא ד' בימי החדש.

או יום ד' בשבוע, דהוא ארביסר, יום י"ד בימי החדש.

או יום ד' בשבוע, דהוא עשרים וארבעה בימי החדש.

או יום ד' בשבוע דליכא ארבע ימים בתריה עד סוף החדש.

כל ימים אלו הם סכנתא להקיז בהם.

יום ראש חדש, והיום שהוא שני לו, דהיינו, היום שלאחריו — חולשא למקיז בו.

יום שלישי לו [לראש חודש] — סכנה להקיז בו.

מעלי יומא טבא, ערב יום טוב — חולשא למקיז ביום זה.

מעלי יומא דעצרתא, בערב חג השבועות — סכנתא למקיז בו.

וגזרו רבנן שלא יקיזו, אכולהו מעלי יומא טבא, בכל ערבי ימים טובים, משום ערב יומא טבא דחג עצרת, שיש בו סכנה מיוחדת. משום דכאותו היום שקיבלו ישראל את התורה, נפיק ביה זיקא, יצא בו שד⁽²⁾ ושמייה "טבוח", דאי לא קבלו ישראל את התורה, הוה אותו השד, טבח לחו, לבשרייהו ולדמייהו.

אמר שמואל: אכל חטה ולאחר מכן הקיז דם, לא הקיז, לא הועילה לו הקזתו לענין הכובד שבגוף, אלא לכובד אותה חטה שאכל בלבד.

והני מילי שהקיז לרפואה, אבל מי שמקיז כדי לאקולי, שעודפי הדם מכבידים עליו, הוא מיקל, אפילו אם אכל קודם.

המקיז דם, שתייה מועילה לו רק אם ישתה לאלתר.

אבל אכילה מועילה גם אחרי שישהה, עד שיעור הליכת חצי מיל.

איבעיא לחו: האם שתייה ששותה לאלתר — מעלי. אבל אם שותה בתר הכי, קשי לגוף.

או דלמא: שתייה לאחר זמן, היא לא קשי לגוף, ולא מעלי.

ותו איבעיא לחו: האם אכילה שאוכל בשעה

2. עפי' משנה ברורה סי' תס"ח.

תירצו שלא היו בתי הדין קבועים בכל עיר ועיר.

אמו, כדי שישתמר חומה, ומשתמשים בה לרפואה לצורך הולד, כדי שיחם הולד.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: בנות מלכים טומנות את השליא בספלים של שמן. בנות עשירים היו טומנות בספוגים של צמר, צמר שהוא מנופץ. בנות עניים היו טומנות במוכין, בלאי בגדים.⁽⁴⁾

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אמר רב הלכה כרבי יוסי.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אמר רב: מודים חכמים לרבי יוסי שעל אף שבכל מקום אין חותכין את הטבור, אולם בטבור של שני תינוקות תאומים, הקשורין ביניהם בטבורם, מודו שחותכין.

מאי טעמא?

ומבארין: כיון שמחוברים זה לזה בטבורם, עלול להיות, דמנתחי אהרדי, שכל אחד מהם ימשוך לצד אחר, ויסתכנו.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אמר רב: כל הדברים האמורים בפרשת התוכחה שהוכיח יחזקאל לישראל על רוב הטובה שהטיב ה' עם ישראל, והתווכח עמהם מי בגד במי.

כל אלו, עושיין לחיה בשבת.

שנאמר ביחזקאל טז ד, בתיאור מצבה העגום של האומה הישראלית בהיותה

שהיא עד שיעור זמן הליכת חצי מיל הוא דקמעלי לגוף. הא אם יאכל בתר הכי, או מקמי הכי, אחרי או קודם לשיעור זמן זה, אכילתו היא קשי לגוף.

או דילמא: אכילה קודם לכן, או לאחר מכן, לא קשי לגוף, ולא מעלי לו.

ומסקינן: תיקו.

מכריז רב: מאה קרי, דלועין, תקנה רק אם ימכרו לך אותם בזוזא, וביוקר אל תקנה אותם, מפני שאכילתם אינה בריאה לגוף.

מאה רישי של בהמה, אל תקנם כי אם בזוזא. שאף אכילתם אינה בריאה.

מאה שפמי, עבור השפתיים של הבהמה, ולא כלום, אל תקנם כלל.⁽³⁾

אמר רב יוסף: בי הוינן ללמוד בי רב הונא, ביומא דמפגרי ביה רבנן, ביום שהיו התלמידים מתעצלים מלבא לבית המדרש — אמרי, היו אומרים: האירנא, עתה יומא דשפמי הוא. היום הזה אבד, ואין בו תועלת.

ולא ידענא מאי קאמרי.

שנינו במשנה: וקשרין את הטבור.

תנו רבנן: קושרין את הטבור.

רבי יוסי אומר: אף חותכין את הטבור. ואף טומנין את השליא, שהוולד נמצא בה במעי

4. המאירי מבאר על פי דברי הירושלמי שהסגולה לרפואה היתה הטמנה בקרקע "כדי לתת ערבון לארץ", והיינו לסימן שמעפר אתה ואל עפר תשוב, ובשבת היו טומנות אותה

3. גירסת ר"ח: מאה קרני בזוזי, פירוש מאה הקזות יעשה האומן בזוזא, וכמו כן יגלח מאה רישי בזוזא. ואילו עבור גילוח שפמי, תגלחת הזקן, ולא כלום, לא יטול שכר כלל.

"לא כרת שרך" — מכאן למדנו שחותכין את הטבור בשבת.⁽⁵⁾

"ובמים לא רחצת" — מכאן למדנו שרוחצין את הולד בשבת.

"והמלח לא הומלחת" — מכאן למדנו שמולחין את הולד בשבת. כי הדרך היא למלוח את בשר הולד במלח, כדי לחזקו ולהקשותו.⁽⁶⁾

"והחתל לא חתלת" — מכאן למדנו שמלפפין, כורכין את הולד בשבת בחגורות כדי ליישר את אבריו.⁽⁷⁾

הדרן עלך מפנין.

פרק רבי אליעזר דמילה

בפרק הקודם שנינו "וכל צרכי מילה עושין קל-א בשבת".

ועתה, בפרק שלפנינו, מבוארים בפרטות כל דיני מילה בשבת.

הנושא הראשון, המתבאר במשנתנו, הוא המחלוקת שבין רבי אליעזר ורבי עקיבא, האם הותרו בשבת גם ההכנות למצות מילה [הנקראות "מכשירי מילה"], הכרוכות בעשיית מלאכה בשבת.

במצרים, בשעה שבחר בה הקב"ה, שהיתה אז דומה לתינוק מוונח שזה עתה נולד, ולא טיפלו בו כלל אחרי הלידה. וכשבחר בהם הקב"ה הוא היטיב עמם מאד, כמבואר שם בהמשך.

וכך פונה הקב"ה לעם ישראל ומוכיחו על שבגד בו, לאחר שכל כך היטיב עמו:

הרי: **ומולדתיך, בזמן היוולדך, ביום שבחרתי בך, שהוא יום הולדת אותך** [כאילו נולדת ביום שבחרתי בך], היית אז כתינוק במצב אומלל:

לא כרת שרך — לא חתכו את טבורך.

ובמים לא רחצת למשעי — לא רחצו אותך במים, לא צחצחו, ולא החליקו אותך.

והמלח לא המלחת — לא מלחו את בשרך במלח כדי להקשותו, כדרך שעושים לתינוקים.

והחתל לא חתלת — לא כרכו ולא ליפפו אותך בבגדים.

ומבארת הגמרא מה למדנו מפסוק זה ביחס ליולדת בשבת.

"ומולדותיך ביום הולדת" — מכאן למדנו שמילדים את הולד בשבת.

[משנה ברורה סי' שלי ס"ק כ"ד].

7. במשנה לקמן קמו א איתא: "ואין מעצבין את הקטן בשבת". ובגמרא שם מבואר דהיינו "לפופי ינוקא בשבת". ומבאר שם רש"י שכורכים על הקטן בגדים שיתישרו אבריו, ולא איירי התם ביום הלידה אלא לאחר זמן, שהרי מבואר כאן שכל האמור בפרשת תוכחה עושין

בספלים. אולם לאחר השבת היו כולן טומנות את השליא באדמה. [עפ"י המאירי והפני משה].

5. "שרך" הוא הטבור, כמו "שרך" — אגן הסהר" [שיר השירים ז]. **מלבי"ם ומצודות שם.**

6. **וברמב"ם** בפירוש המשנה כתוב: ונותנין עליו אבן ההדס והדומה לו. וכן משמע בערוך.